

**І. ДАНИЛЮК
А. БАРАТЮК**

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ

**ВІДПОВІДАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО
ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАЛЬНІЙ, НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ
ТА ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА**

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для здобувачів освіти спеціальності «Психологія»**

КИЇВ 2026

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ

**ВІДПОВІДАЛЬНЕ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО
ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАЛЬНІЙ, НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ ТА
ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
для здобувачів освіти спеціальності «Психологія»

Київ – 2026

УДК 159.9:004.8:37:001.89

В 42

*Рекомендовано до друку Вченою радою факультету психології
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
(протокол № 1 від «27» серпня 2026 року)*

В 42 Відповідальне використання штучного інтелекту в навчальній, науково-дослідній та професійній діяльності психолога : методичні рекомендації для здобувачів освіти спеціальності «Психологія» /Уклад.: І. Данилюк, А. Баратюк. Київ : Видавництво Ліра-К, 2026. 58 с.

Укладачі:

Іван ДАНИЛЮК, доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, заслужений працівник освіти.

Артем БАРАТЮК, асистент кафедри психодіагностики та клінічної психології.

Рецензенти:

Олег КОКУН, доктор психологічних наук, професор, дійсний член НАПН України, директор Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН України.

Андрій ШЕВЦОВ, доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, головний науковий співробітник Державної наукової установи «Науково-практичний центр профілактичної та клінічної медицини» Державного управління справами.

У методичних рекомендаціях систематизовано принципи відповідального використання штучного інтелекту студентами-психологами у навчальній, науково-дослідній та професійній діяльності. Розглянуто вимоги академічної доброчесності, конфіденційності, інформованої згоди, перевірки достовірності та професійного контролю. Представлено практичні ситуації, приклади безпечного використання ШІ, алгоритми, чеклісти та шаблони декларування.

Методичні рекомендації підготовлено за підтримки Української психологічної асоціації (УПА).

ISBN 978-617-8936-84-6 (print)

ISBN 978-617-8936-85-3 (online)

DOI doi.org/10.35668/respon030926

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	5
ГЛОСАРІЙ	7
1. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПІДГОТОВЦІ ПСИХОЛОГА	9
1.1. Основні поняття та сфери застосування	9
1.2. Можливості, обмеження та типові помилки сприйняття	10
1.3. Компетентність студента у роботі з ШІ	12
2. ЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ШІ	14
2.1. Академічна доброчесність і особистий внесок	14
2.2. Три рівні використання генеративного ШІ в освітньому процесі	15
2.3. Прозорість, конфіденційність і відповідальність	16
3. ВИКОРИСТАННЯ ШІ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	18
3.1. Підготовка до лекційних і практичних занять	18
3.2. Виконання письмових завдань і академічне письмо	19
3.3. Робота з конспектами, презентаціями та візуальними матеріалами	21
3.4. Декларування використання ШІ	22
4. ШІ В НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ РОБОТІ СТУДЕНТА	23
4.1. Формулювання проблеми та пошук літератури	23
4.2. Планування дизайну та методів	24
4.3. Аналіз даних, програмний код і відтворюваність	25
4.4. Наукове авторство, публікації та рецензування	26
5. ШІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПСИХОЛОГА	28
5.1. Загальні межі професійного використання	28
5.2. Психоедукаційні матеріали та комунікація	29
5.3. Консультування, психотерапевтична взаємодія та цифрові сервіси	29
5.4. Психодіагностика та психологічне оцінювання	31

5.5. Адміністративні записи та професійна документація	32
5.6. Навчальні кейси, супервізія та професійна рефлексія	32
6. КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ, ЗАХИСТ ДАНИХ І ВИБІР ІНСТРУМЕНТУ	34
6.1. Які дані не можна передавати загальнодоступним системам	34
6.2. Деперсоналізація та принцип мінімізації	35
6.3. Критерії вибору ШІ-інструменту	36
6.4. Інформована згода та право на альтернативу	37
7. ПЕРЕВІРКА ТОЧНОСТІ, УПЕРЕДЖЕНЬ І ПРОФЕСІЙНИХ РИЗИКІВ	39
7.1. Фактичні помилки та «галюцинації»	39
7.2. Упередження, культурна релевантність і справедливість	39
7.3. Автоматизаційне упередження та професійна декваліфікація	40
8. ПРАКТИЧНІ СИТУАЦІЇ ТА ПРИКЛАДИ РІШЕНЬ	42
9. АЛГОРИТМ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ШІ	46
10. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50
ДОДАТКИ	53

ПЕРЕДМОВА

Штучний інтелект (ШІ) стрімко інтегрується в освітню, науково-дослідну та професійну діяльність і поступово стає частиною повсякденного цифрового середовища здобувачів освіти. Генеративні системи використовуються для пошуку та структурування інформації, пояснення складних понять, опрацювання текстів, аналізу даних, створення візуальних матеріалів, а також розв'язання широкого кола інших навчальних завдань. Але при цьому доступність і простота використання подібних інструментів можуть створювати хибне враження, що будь-яке їх застосування є однаково доцільним, безпечним і прийнятним.

Також професійна діяльність у психології пов'язана із роботою з персональними та чутливими даними, психологічним оцінюванням, інтерпретацією складних індивідуальних випадків, прийняттям професійних рішень і відповідальністю за їх можливі наслідки для людини. Тому використання ШІ не може оцінюватися тільки з позиції економії часу, зручності або якості отриманого результату. Не менш важливими є достовірність інформації, академічна доброчесність, конфіденційність, прозорість, доказовість, збереження професійного судження та здатність користувача критично оцінювати кінцевий результат.

У цьому контексті одним із важливих завдань сучасної психологічної освіти стає формування культури відповідального використання штучного інтелекту. Йдеться не про безумовну заборону технологій і не про їх некритичне впровадження, а про розвиток здатності усвідомлено, критично визначати, коли використання ШІ є доречним, яку функцію йому можна делегувати, які дані допустимо передавати, як перевіряти отриману інформацію та де має залишатися обов'язковий людський контроль. Відповідальне використання передбачає також здатність відмовитися від інструменту, якщо його застосування суперечить навчальній меті, етичним

вимогам, правилам академічної доброчесності або створює неприйнятний ризик для іншої людини (UNESCO, 2023).

Особливо важливо, щоб ШІ не підміняв ті інтелектуальні та професійні дії, формування яких є безпосередньою метою підготовки психолога. Уміння самостійно аналізувати інформацію, працювати з науковими доказами, формулювати та перевіряти гіпотези, інтерпретувати результати діагностики, розпізнавати обмеження методів, аргументувати рішення та нести за них відповідальність не можуть бути передані автоматизованій системі без втрати змісту професійної підготовки. ШІ має посилювати компетентність майбутнього психолога, а не маскувати її відсутність або поступово витіснити самостійне професійне мислення.

Методичні рекомендації призначені для здобувачів освіти (першого та другого рівня) та спрямовані на формування компетентності відповідального використання ШІ у навчальній, науково-дослідній і професійній діяльності. Основну увагу приділено рішенням щодо допустимості використання ШІ, захисту даних, збереження особистого внеску, перевірки кінцевих результатів, людського контролю та декларування застосування ШІ. Розглянуто практичні ситуації, у яких необхідно розмежовувати допоміжну функцію ШІ та недопустиму підміну самостійної або професійної діяльності (Miao & Holmes, 2023).

Рекомендації розроблено з урахуванням чинних університетських, національних і міжнародних підходів до відповідального використання ШІ, академічної доброчесності, захисту даних, цифрової етики та професійної діяльності психолога. Для оцінювання ризиків також враховано європейський ризик-орієнтований підхід до регулювання систем ШІ (European Parliament & Council of the European Union, 2024).

Ключовий принцип. ШІ може підтримувати навчальну або професійну дію лише тоді, коли студент розуміє її зміст, контролює передані дані, перевіряє результат і здатний самостійно обґрунтувати остаточне рішення.

ГЛОСАРІЙ

Автоматизаційне упередження – схильність надавати автоматизованій відповіді надмірну довіру, ігноруючи суперечливі дані, власні знання або потребу в незалежній перевірці.

Авторська адаптація – змістове опрацювання результату ШІ, під час якого користувач самостійно перевіряє, відбирає, переформулює та обґрунтовує використані елементи.

Авторський внесок – сукупність інтелектуальних дій автора, зокрема постановка проблеми, добір доказів, аналіз, інтерпретація, аргументація та формулювання висновків.

Академічна доброчесність – сукупність етичних принципів і правил, яких дотримуються учасники освітнього та наукового процесів для забезпечення довіри до результатів навчання і досліджень.

Велика мовна модель (LLM) – модель машинного навчання, яка опрацьовує і генерує мовні послідовності на основі статистичних закономірностей, засвоєних під час навчання.

Верифікація – перевірка факту, посилення, розрахунку, коду або рекомендації за незалежним і надійним джерелом.

Галюцинація системи ШІ – фактично неправильна або вигадана інформація, подана системою у правдоподібній і мовно переконливій формі.

Декларування використання ШІ – прозоре повідомлення про інструмент, мету, обсяг його залучення, частини роботи, на які він вплинув, і спосіб перевірки результату.

Деперсоналізація – видалення або узагальнення відомостей, які прямо чи опосередковано можуть розкрити особу; результат потребує окремої оцінки ризику повторної ідентифікації.

Загальнодоступна система ШІ – онлайн-сервіс, умови якого не передбачають спеціально погодженого захищеного середовища для конфіденційних, професійних чи дослідницьких даних.

Конфіденційні дані – інформація з обмеженим доступом, розкриття якої може порушити права людини, професійні зобов'язання, договірні умови або правила установи.

Культурна релевантність – відповідність пояснення, оцінювання або рекомендації мові, цінностям, соціальному досвіду та умовам життя конкретної людини або групи.

Людський контроль – здатність компетентної людини зрозуміти роль системи, перевірити її результат, втрутитися, відхилити рекомендацію або припинити використання.

Мінімізація даних – використання найменшого обсягу інформації, який об'єктивно потрібний для визначеної мети.

Оцінюване завдання – навчальна діяльність, результат якої використовується для визначення рівня досягнення студентом установлених результатів навчання.

Персональні дані – відомості про фізичну особу, яку ідентифіковано або можна ідентифікувати прямо чи опосередковано.

Прозорість – зрозуміле розкриття факту, мети, меж і наслідків використання ШІ для викладача, автора, учасника дослідження, клієнта або іншої зацікавленої особи.

Промпт (запит) – інструкція або сукупність вхідних даних, які користувач передає системі ШІ для отримання визначеного результату.

Професійна декваліфікація – поступове послаблення навичок самостійного аналізу та прийняття рішень через систематичне передавання суттєвих професійних операцій автоматизованій системі.

Псевдонімізація – заміна прямих ідентифікаторів кодом або псевдонімом за збереження можливості відновити зв'язок з особою за допомогою додаткової інформації.

Ризик повторної ідентифікації – імовірність установити особу у формально знеособленому матеріалі шляхом поєднання непрямих характеристик або додаткових джерел.

Рівень 1 – повна заборона – режим, за якого система ШІ не залучається до виконання оцінюваної інтелектуальної дії; можливі лише прямо визначені технічні винятки.

Рівень 2 – обмежено дозволене використання – режим допоміжного залучення ШІ з обов'язковими перевіркою, авторською адаптацією, збереженням особистого внеску та декларуванням.

Рівень 3 – переважно дозволене використання – режим широкого залучення ШІ на різних етапах завдання, у якому користувач зберігає відповідальність, здійснює перевірку та документує роботу.

Синтетичні дані – штучно створені відомості, які відтворюють потрібну структуру або статистичні властивості без опису конкретної реальної особи.

Система штучного інтелекту – програмна система, яка на основі отриманих вхідних даних формує прогнози, рекомендації, рішення або контент.

Технічний виняток – чітко визначена допоміжна операція, що не створює нового змісту та не виконує замість студента оцінювану інтелектуальну дію.

Упередження системи ШІ – систематична відмінність у результатах для окремих груп або контекстів, пов'язана з даними, моделлю, налаштуваннями чи способом використання.

Чутливі дані – відомості, розкриття або неналежна обробка яких може спричинити істотну шкоду, дискримінацію, стигматизацію чи порушення приватності.

1. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У ПІДГОТОВЦІ ПСИХОЛОГА

1.1. Основні поняття та сфери застосування

ШІ охоплює програмні системи, здатні виконувати завдання, для яких зазвичай потрібні розпізнавання закономірностей, робота з мовою, прогнозування, класифікація, створення контенту або підтримка прийняття рішень. У психологічній освіті доцільно розрізняти аналітичні системи, що обробляють структуровані дані, і генеративні системи, які створюють новий текст, зображення, аудіо, код або інший результат у відповідь на запит користувача (промпт). Ця відмінність має практичне значення, оскільки генеративна відповідь часто має переконливу мовну форму, хоча її фактична точність не завжди гарантована.

Великі мовні моделі (LLM) прогнозують послідовність мовних одиниць на основі закономірностей, засвоєних під час навчання. Вони можуть узагальнювати наданий матеріал, пропонувати структуру, переформульовувати текст, моделювати діалог і пояснювати поняття на різних рівнях складності. Але модель не може спостерігати за клієнтом, не може проводити повноцінного клінічного інтерв'ю, може не знати контексту, який користувач не передав, і не несе професійної відповідальності. Сформульована відповідь має статус інформаційного продукту системи ШІ та не може вважатися висновком фахівця.

У навчальній діяльності ШІ може виконувати функцію тьютора для повторення матеріалу, партнера для тренування аргументації, інструменту мовного редагування, генератора варіантів і засобу технічної автоматизації. У дослідженні він може допомагати формувати ключові слова, пропонувати можливі дизайни, допомогти пояснити статистичні процедури, перевіряти код або пропонувати способи візуалізації. У професійній підготовці можливими є створення навчальних випадків, рольових сценаріїв, чернеток психоедукаційних матеріалів і чеклістів. Кожна функція має різний рівень

ризика, тому тільки сама назва інструменту не визначає допустимість його використання.

Самі по собі більшість психологічних завдань відрізняються чутливістю до контексту. Загальне пояснення поняття «когнітивне уникнення» не потребує персональних даних і може бути перевірене за підручником. Формулювання висновку про конкретну людину на основі протоколу обстеження містить, в першу чергу, конфіденційну інформацію, залежить від психометричних властивостей методик і може мати клінічні або юридичні наслідки. Відповідно, припустимий рівень залучення ШІ зменшується зі зростанням чутливості даних, складності інтерпретації та потенційної шкоди від помилки.

Сфера	Доцільна допоміжна функція	Основне обмеження
Навчання	Пояснення понять, тренування запитань, створення прикладів	Збереження самостійного мислення та відповідність рівню дозволу
Академічне письмо	Структура, мовне редагування, зворотний зв'язок	Авторський внесок, перевірка джерел, декларування
Дослідження	Ключові слова, код, варіанти аналізу, візуалізація	Відтворюваність, верифікація даних і методів
Професійна підготовка	Навчальні кейси, психоедукація, рольові діалоги	Відсутність реальних даних клієнтів і професійний контроль
Психологічна практика	Окремі адміністративні або інформаційні завдання	Згода, захищене середовище, валідність і відповідальність психолога

1.2. Можливості, обмеження та типові помилки сприйняття

Сильними сторонами генеративного ШІ є швидкість, гнучкість мовного представлення та можливість створювати кілька варіантів відповіді. Студент може попросити пояснити складний термін простішими словами, порівняти два теоретичні підходи за наперед визначеними критеріями або створити запитання для самоперевірки. Ефективність зростає, коли користувач надає чітку мету, визначає формат результату, вказує обмеження та після отримання відповіді здійснює перевірку.

Переконаливість тексту не є показником достовірності. Система може вигадувати назви публікацій, неправильно приписувати авторство, змішувати положення різних теорій, пропускати важливі застереження або подавати спірний висновок як усталений. Особливо небезпечно використовувати відповідь як готову довідку про психодіагностичну методику, критерії розладу, протокол кризового втручання чи правову норму. Перевірка першоджерела залишається обов'язковою навіть тоді, коли відповідь звучить послідовно та реалістично.

Поширеною помилкою є антропоморфізація системи. Мовна модель може використовувати емпатійні формулювання, однак це не означає, що вона розуміє переживання, підтримує терапевтичний альянс або оцінює невербальну поведінку. Для студента важливо розрізняти комунікативну форму і професійну функцію. Теплий тон відповіді не перетворює чатбот на психолога, а структурована таблиця не надає результату статусу дійсного психодіагностичного висновку.

Друга помилка полягає у сприйнятті ШІ як універсального джерела. Генеративна система створює відповідь на основі доступних їй закономірностей, налаштувань і наданого контексту. Вона може не мати доступу до актуальної інформації, повного тексту джерела або локальної нормативної бази. Навіть функція вебпошуку не скасовує потреби відкрити документ, перевірити автора, дату, статус, сторінку і точність переданого змісту.

Третя помилка пов'язана з делегуванням професійної відповідальності. Посилання на те, що рекомендацію створив алгоритм, не звільняє користувача від наслідків. Так, за внутрішнім університетським Положенням особа, яка створює навчальні, методичні або адміністративні матеріали із застосуванням ШІ, відповідає за їхній зміст, достовірність, дотримання етичних норм, академічної доброчесності, інтелектуальної власності та захисту персональних даних (Київський національний

університет імені Тараса Шевченка, 2026). У практиці психолога фінальне рішення завжди має залишатися під людським контролем (American Psychological Association, 2025).

Ознака неприйнятного використання. Студент не може пояснити логіку отриманого результату, назвати джерела, відтворити основні кроки або захистити висновок без повторного звернення до системи ШІ

1.3. Компетентність студента у роботі з ШІ

Компетентне використання ШІ починається з постановки завдання. Студент має визначити навчальну мету, очікуваний продукт, критерії якості та допустимий рівень допомоги. Запит «напиши роботу» фактично передає системі всю інтелектуальну частину завдання. Запит «постав п'ять уточнювальних запитань до мого плану, щоб виявити логічні прогалини» залишає авторство та аргументацію за студентом, тобто використовує систему як інструмент зворотного зв'язку.

Друга складова компетентності охоплює управління даними. Перед введенням інформації потрібно встановити, чи містить вона персональні, чутливі, конфіденційні, службові або захищені авторським правом матеріали. Ім'я можна вилучити, однак унікальне поєднання віку, місця проживання, професії, діагнозу і життєвої події інколи дозволяє повторно ідентифікувати особу. Безпечне використання передбачає вигадані, узагальнені або належно деперсоналізовані/анонімні випадки.

Третя складова полягає у верифікації. Для фактичних тверджень перевіряються першоджерело, дата, авторство і відповідність контексту. Для методологічних порад оцінюється узгодженість із дизайном дослідження та припущеннями статистичного методу. Для професійних рекомендацій визначаються доказова основа, межі компетентності та можливі наслідки. Для мовного редагування співставляється початковий і змінений текст, щоб уникнути втрати змісту.

Четверта складова стосується прозорості. Якщо використання ШІ впливає на результат оцінюваного завдання і дозволене політикою дисципліни, студент декларує використання інструменту, мету, спосіб застосування та межі внеску системи. Декларація не має бути формальністю. Вона дає викладачеві змогу оцінити особистий внесок і захищає студента від хибного представлення згенерованого матеріалу як повністю самостійного та навпаки.

П'ята складова охоплює здатність відмовитися від інструменту. Використання ШІ є недоцільним, коли його залучення суперечить навчальній меті, потребує передавання заборонених даних, не може бути перевірене доступними засобами або створює надмірний ризик. Цифрова компетентність проявляється також у вмінні обрати звичайний пошук, роботу з підручником, консультацію викладача, супервізію чи самостійний аналіз.

П'ять пунктів, про які завжди треба пам'ятати у роботі з ШІ:

1. Визначити мету та рівень дозволу до введення запиту.
2. Вилучити персональні та конфіденційні дані або відмовитися від введення матеріалу.
3. Сформулювати запит так, щоб зберігався особистий інтелектуальний внесок.
4. Перевірити факти, джерела, логіку, методи та професійну доречність.
5. Відредагувати результат, зафіксувати власні рішення і задекларувати використання.

2. ЕТИЧНІ ТА НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ШІ

2.1. Академічна доброчесність і особистий внесок

Академічна доброчесність під час використання ШІ визначається способом виконання завдання, прозорістю та відповідністю встановленим правилам. Сам факт звернення до інструменту не є автоматично порушенням, якщо політика дисципліни дозволяє відповідний рівень допомоги, студент декларує застосування і зберігає належний особистий внесок. Порушення виникає, коли система ШІ використовується всупереч забороні, згенерований продукт подається як власний, декларація містить неправдиву або неповну інформацію, а також у випадках фабрикації джерел чи даних (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2026).

Особистий внесок охоплює постановку проблеми, вибір аргументів, роботу з джерелами, інтерпретацію, обґрунтування висновків і відповідальність за фінальний текст. Генерування початкового переліку ідей може бути допустимим за другим рівнем, якщо студент самостійно оцінює варіанти, обирає напрям і розробляє аргументацію. Копіювання згенерованих абзаців без аналізу та адаптації усуває можливість оцінити сформованість компетентності у такого студента, навіть якщо текст граматично коректний.

Цитування публікації, якої студент не читав, є методологічно небезпечним. ШІ може правильно відтворити частину бібліографічних даних і при цьому приписати джерелу висновок, якого в ньому немає. Кожне посилання у навчальній або науковій роботі має бути перевірене за оригінальним текстом (першоджерелом). Якщо повний текст недоступний, твердження не слід подавати так, ніби його зміст повністю підтверджено.

Декларування не перетворює заборонену дію на дозволена. Якщо завдання має перший рівень, повідомлення про використання

генеративного ШІ не усуває порушення. Спочатку визначається допустимість, потім обирається спосіб роботи, а декларація фіксує дозволена практику. За відсутності положень у робочій програмі освітнього компонента університетське Положення передбачає рівень повної заборони для оцінюваних завдань (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2026).

2.2. Три рівні використання генеративного ШІ в освітньому процесі

Перший рівень встановлює повну заборону генеративного ШІ для виконання оцінюваних завдань, спрямованих на перевірку самостійного мислення, аргументації та письмового викладу. Окремо визначені технічні винятки, які можуть використовуватися лише за відсутності спеціальної заборони. До них належать перевірка правопису і граматики, машинний переклад без створення нового змісту, технічне оформлення, пошукові та довідкові функції програмного забезпечення, які не ініціюють генерацію кінцевого результату, а також погоджені засоби доступності.

Другий рівень передбачає обмежено дозволене використання з обов'язковою авторською адаптацією та інтерпретацією. Система може допомагати генерувати напрями, структуру, варіанти формулювань, пояснення чи рекомендації. Студент не переносить відповідь безпосередньо до фінального продукту. Він перевіряє, переробляє, обґрунтовує вибір і чітко позначає спосіб використання. Для інструментів із вебдоступом додатково перевіряються джерела, на яких ґрунтується відповідь.

Третій рівень дозволяє застосування генеративного ШІ на всіх етапах оцінюваного завдання за умови авторського контролю, аналізу, відповідальності, дотримання доброчесності та захисту даних. Студент подає декларацію, а за потреби додає звіт, логи або рефлексивний коментар. Переважно дозволений режим доречний для завдань, де результатом

навчання є саме компетентне використання ШІ, а саме аудит згенерованої відповіді, порівняння стратегій запитування, створення матеріалу з подальшою професійною експертизою або аналіз ризиків.

Рівень	Що допускається	Що забороняється	Що подає студент
1	Лише визначені технічні винятки, якщо немає окремої заборони	Генерація змісту оцінюваної роботи	Самостійно виконаний продукт
2	Ідеї, структура, пояснення, варіанти з авторською адаптацією	Копіювання фрагментів без перевірки, аналізу й позначення	Робота та декларація використання
3	ШІ на всіх етапах під людським контролем	Приховування факту використання, передавання заборонених даних	Робота, декларація, за потреби логи або рефлексія

2.3. Прозорість, конфіденційність і відповідальність

Прозорість має різний зміст в академічній і професійній ситуації. У навчальній роботі студент повідомляє викладача про інструмент і спосіб застосування. У психологічній практиці клієнтові пояснюють, чи використовується ШІ у наданні або підтримці послуги, для якої мети, які дані обробляються, які ризики та альтернативи існують. Обсяг пояснення має відповідати значущості технології для рішення. Автоматична перевірка правопису в службовій нотатці та система, яка впливає на рекомендацію щодо лікування, потребують різного рівня обговорення (American Psychological Association, 2025).

Конфіденційність охоплює зміст звернення, особисті обставини, результати оцінювання, діагностичні припущення, записи сесій, контактні дані та метадані. Студент-практикант не має права вводити реальні дані клієнта в загальнодоступний чатбот для отримання «швидкої консультації». Навчальна мета не створює правової підстави для такого передавання. Для розбору випадку використовуються матеріали, підготовлені викладачем,

вигадані ситуації або дані, деперсоналізація яких перевірена відповідальною особою.

Відповідальність означає, що фінальне рішення приймає людина, компетентна оцінити його наслідки. ШІ може запропонувати гіпотезу, однак студент має перевірити її за джерелами та обговорити в межах навчального процесу. Психолог не повинен сліпо покладатися на згенеровану рекомендацію, особливо якщо вона впливає на ментальне здоров'я, безпеку чи професійне майбутнє клієнта. АРА рекомендує визначати точки обов'язкового людського втручання та зберігати автономію у схваленні або відхиленні машинної рекомендації (American Psychological Association, 2025; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2024).

Принцип справедливості вимагає враховувати упередження даних і нерівність доступу. Модель може гірше працювати для мовних, культурних або демографічних груп, недостатньо представлених у навчальних масивах. Студент має ставити питання про те, для кого створено інструмент, на яких даних його перевірено, чи може він відповідати українському контексту та чи не відтворює прості стереотипи. Професійно оформлена відповідь не усуває ризику дискримінаційного припущення.

Правило відповідальності. У документі, висновку або рішенні не повинно залишатися жодного елемента, який автор не перевінив, не розуміє або не готовий обґрунтувати

3. ВИКОРИСТАННЯ ШІ У НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Підготовка до лекційних і практичних занять

Під час підготовки до заняття ШІ доцільно використовувати для активного опрацювання вже визначеного матеріалу. Студент може попросити систему ШІ створити запитання різної складності за власним конспектом, змодельовати коротку усну співбесіду, запропонувати приклади до поняття або порівняти дві концепції за критеріями, зазначеними викладачем. Навчальна цінність виникає тоді, коли відповідь спонукає відтворити, застосувати, проаналізувати або перевірити знання (Міністерство освіти і науки України & Міністерство цифрової трансформації України, 2025).

Пасивне скорочення тексту без подальшої роботи часто створює ілюзію засвоєння. Якщо студент завантажує розділ і читає лише автоматичне резюме, він втрачає логіку аргументації, методологічні обмеження та значення термінів у контексті. Безпечніша послідовність передбачає первинне читання, самостійне виділення ключових положень, звернення до ШІ для перевірки розуміння і повернення до першоджерела для виправлення розбіжностей.

Пояснення поняття варто запитувати у кількох формах. Наприклад, після академічного визначення можна попросити побутову аналогію, контрприклад і ситуацію, у якій поняття легко сплутати з іншим. Студент оцінює, чи збережено істотні ознаки. Подібна робота розвиває поняттєву точність, якщо система використовується для порівняння варіантів без підміни навчального джерела.

Для підготовки до практичного заняття корисними є вигадані кейси. У запиті визначаються тема, рівень складності, обсяг інформації та вимога не називати готову відповідь. Студент самостійно формулює гіпотези, перелік додаткових запитань і можливий план дій. Після цього система

може зіграти роль опонента та вказати, які дані залишилися неврахованими. Вигаданий випадок має бути позначений як навчальний, щоб уникнути сприйняття його як опису реального клієнта.

Підготовка до іспиту або контрольної роботи підпорядковується правилам дисципліни. ШІ може бути використаний для тренування до початку контрольного заходу, якщо це не заборонено. Застосування під час самого заходу розглядається як недозволена допомога, крім випадку, коли використання прямо включено до умов завдання. Межу потрібно уточнювати заздалегідь, оскільки звичка користуватися інструментом у повсякденному навчанні не переноситься автоматично на підсумковий контроль.

Навчальна мета	Доцільний запит	Дія студента після відповіді
Перевірити розуміння	Постав сім запитань до мого пояснення теорії прив'язаності. Не давай відповіді, доки я не відповім.	Відповісти самостійно, звірити помилки з підручником.
Побачити межі поняття	Наведи два приклади і два контрприкладі емоційного уникнення. Виділи ознаки, за якими їх можна розрізнити.	Перевірити ознаки за навчальними джерелами.
Підготуватися до кейсу	Створи вигадану ситуацію для тренування первинного інтерв'ю. Не називай діагноз і не пропонуй план втручання.	Скласти запитання, гіпотези й межі компетентності.
Тренувати аргументацію	Запереч мою тезу трьома способами та вкажи, які докази могли б її посилити.	Перебудувати аргумент і знайти реальні джерела.

3.2. Виконання письмових завдань і академічне письмо

Робота над письмовим завданням починається з аналізу інструкції. Студент встановлює, який результат навчання оцінюється: знання теорії, пошук джерел, побудова аргументації, аналіз випадку, методологічне рішення або академічний стиль. Якщо ШІ виконає саме ту операцію, яку має продемонструвати студент, залучення інструменту суперечитиме меті навіть за технічної доступності.

На етапі планування за другого рівня можна попросити систему поставити уточнювальні запитання, запропонувати кілька логічних структур або виявити пропущені аспекти у власному плані. Вибір структури здійснюється студентом. Він має пояснити, чому розділи розташовані в обраній послідовності та як кожен із них підтримує основну тезу. Автоматично сформований зміст без такого обґрунтування часто складається з загальних рубрик і створює повтори.

На етапі написання доцільним є локальний зворотний зв'язок. Замість прохання переписати весь розділ варто надати власний абзац і попросити вказати на неясні переходи, логічні прогалини або терміни без визначення. Студент самостійно вносить виправлення. Цей спосіб зберігає авторський голос і дозволяє відрізнити змістове редагування від генерації тексту.

А мовне редагування обов'язково потребує порівняння версій. Під час перефразування система може змінити силу твердження, усунути застереження або замінити фаховий термін ширшим словом. Особливо уважно перевіряються причинні формулювання, статистичні висновки, назви шкал, діагностичні категорії та цитати. Остаточна редакція має передавати той зміст, який автор здатний підтвердити.

ІІІ не слід використовувати для вигадкування посилань. Навіть реалістично оформлене джерело з DOI може не існувати або вести до іншої публікації. Надійна послідовність включає пошук у бібліографічній базі, відкриття сторінки журналу, перевірку авторів, року, назви, анотації та повного тексту, якщо на його зміст робиться посилання. Мовна модель може допомогти сформулювати пошукові терміни, але не виконує функцію бібліографічної верифікації.

Забороненим в будь-якому випадку є подання згенерованої роботи як самостійної, автоматичне створення відповідей на оцінювані запитання за першого рівня, маскування запозичення через перефразування, фабрикація джерел або результатів, а також неправдиве декларування. Підміна

власного тексту продуктом системи ШІ позбавляє викладача можливості оцінити результат навчання та створює хибне уявлення про сформованість професійних компетентностей (Верховна Рада України, 2022).

Безпечна стратегія. Спочатку студент створює змістовий матеріал, потім отримує локальний зворотний зв'язок, самостійно редагує і перевіряє кожне твердження.

3.3. Робота з конспектами, презентаціями та візуальними матеріалами

ШІ може допомагати перетворювати власний конспект на навчальну карту, перелік термінів або структуру презентації. Передавання чужого повного тексту потребує врахування авторського права та умов доступу до нього. До системи не завантажуються неопубліковані рукописи, матеріали закритого курсу, тестові завдання обмеженого доступу чи інші документи, щодо яких студент не має права на обробку зовнішнім сервісом.

Для презентації система може запропонувати послідовність слайдів і способи скорочення тексту. Студент перевіряє відповідність джерелам, прибирає декларативні фрази та залишає на слайді інформацію, яку зможе пояснити усно. Зображення, створені генеративним інструментом, позначаються відповідно до вимог викладача. Для нейроанатомічних схем, психометричних графіків і точних діаграм генеративне зображення непридатне (заборонене), оскільки візуальна переконливість не гарантує анатомічної або числової точності.

Візуалізація даних має будуватися з реальних значень за допомогою програм, що забезпечують точне відображення. ШІ може запропонувати тип графіка або код, але студент виконує код, перевіряє осі, масштаб, підписи, пропущені значення та відповідність рисунка таблиці результатів. Створення «приблизного» графіка за текстовим описом є фабрикацією візуального доказу, що є неприпустимим. Конспект, згенерований з

аудіозапису заняття, пов'язаний із питаннями згоди та конфіденційності. Запис голосів викладача та студентів не слід передавати сторонньому сервісу без особистого дозволу та оцінки умов обробки. Якщо транскрипція дозволена, отриманий текст перевіряється, оскільки система може спотворювати прізвища авторів, терміни, числові значення та заперечення.

3.4. Декларування використання ШІ

Декларація має бути короткою, конкретною та придатною для перевірки. У ній зазначаються назва інструменту, дата або період роботи, мета та тип використання, частини завдання, на які вплинув ШІ, а також спосіб авторської перевірки. Формулювання «ШІ використовувався для допомоги» не розкриває меж внеску системи ШІ. Якщо ж інструмент використовувався лише для орфографічної перевірки в межах технічного винятку, окреме декларування може не вимагатися, якщо політика дисципліни не встановлює іншого.

За другого і третього рівнів декларування є обов'язковим. Викладач може також вимагати основні запити, журнал змін або короткий рефлексивний коментар. Декларація не повинна містити конфіденційних даних або повних промптів із захищеним матеріалом. Якщо студент помилково ввів чутливу інформацію, про це повідомляють відповідальній особі згідно з процедурою закладу для оцінки ризику та реагування.

Елемент декларації	Приклад конкретного формулювання
Інструмент	ChatGPT, версія/модель, доступна користувачеві на дату роботи
Мета	Отримання запитань для перевірки логіки власного плану розділу
Обсяг	Використано під час планування; згенерований текст до роботи не включався
Перевірка	Усі терміни й твердження звірено з указаними в роботі першоджерелами
Авторський внесок	Структуру, аргументацію, добір джерел, аналіз і висновки виконано самостійно

4. ІІІ В НАУКОВО-ДОСЛІДНІЙ РОБОТІ СТУДЕНТА

4.1. Формулювання проблеми та пошук літератури

На початку дослідження система ІІІ може допомогти розкласти широку тему на поняття, популяції, контексти та ймовірні зв'язки. Результат використовується як перелік пошукових напрямів і не має статусу доказу актуальності. Актуальність обґрунтовується через реальні наукові дані, суперечності у висновках, методологічні прогалини або потреби практики.

Для бібліографічного пошуку корисно формувати синоніми, англomовні терміни, варіанти написання та логічні комбінації. Після цього запит виконується у відповідній базі даних (Scopus, WoS, Google Scholar тощо). Студент фіксує базу, дату, пошуковий рядок і критерії відбору. Відповідь чатбота не замінює систематичної процедури пошуку, оскільки її повнота, критерії ранжування та охоплення джерел можуть бути невідомими.

Під час добору публікацій перевіряється назва журналу, рецензування, індексація, автори, афіліації, рік, DOI та відповідність загальній темі. Анотація дає попереднє уявлення, однак детальні твердження про вибірку, методику, статистичний ефект або обмеження мають ґрунтуватися на повному тексті джерела. Якщо ІІІ створив резюме, воно звіряється з оригіналом за кожним значущим пунктом.

Опрацювання літератури повинно приводити до синтезу. Студент порівнює визначення, дизайни, вибірки, інструменти, результати та обмеження. Автоматичне резюме окремих статей може полегшити навігацію, проте не формує наукової позиції. Позиція виникає тільки через авторське зіставлення доказів і пояснення, чому результати узгоджуються або суперечать один одному.

4.2. Планування дизайну та методів

Система ШІ може перерахувати можливі дизайни, але вибір залежить від дослідницького питання, типу змінних, часової логіки, доступу до вибірки, етичних обмежень і ресурсів. Пропозиція «провести експеримент» не є методологічним рішенням, якщо втручання неможливо контролювати або маніпуляція створює етичний ризик. Студент повинен обґрунтувати відповідність дизайну поставленому питанню.

Наприклад, під час вибору психодіагностичних інструментів перевіряється право на використання, адаптація для відповідної мови та популяції, надійність, валідність, нормативні дані та процедура підрахунку. ШІ може назвати популярну шкалу, однак інколи плутає версії, кількість пунктів або порогові значення. ШІ зазвичай повністю змінює формулювання питань в інструменті, що призводить до викривлення отриманих результатів. Тому рішення в будь-якому випадку приймається за керівництвом методики та науковими публікаціями, а згенерований опис, пропозиція несе лише допоміжний характер.

Створення авторської анкети за допомогою ШІ в свою чергу потребує експертної оцінки. Система ШІ може пропонувати формулювання, але не забезпечує змістову валідність, зрозумілість для цільової групи та відсутність навідних або подвійних запитань. Студент визначає конструкт, специфікацію змісту, проводить когнітивне інтерв'ю або пілотування та описує процедуру розробки.

Етична частина дослідження не може бути зведена до шаблонного тексту, тому потрібно оцінити добровільність, співвідношення користі та ризику, конфіденційність, процедуру згоди, роботу з вразливими групами, зберігання даних і порядок реагування на дистрес. Якщо ШІ використовується у взаємодії з учасниками або при обробці їхніх даних, це

окремо включається до оцінки ризиків процедури дослідження (Committee on Publication Ethics, 2014).

4.3. Аналіз даних, програмний код і відтворюваність

ШІ може пояснювати статистичні методи, допомагати писати код і знаходити технічні помилки. Перед застосуванням методу студент встановлює, чи відповідає він дослідницькому питанню, шкалі вимірювання, структурі даних і припущенням. Автоматично запропонований метод аналізу може бути недоречним через залежність спостережень, малу вибірку, ненормальність, множинні порівняння або пропущені значення.

Код, створений системою ШІ, запускається на копії даних або штучному наборі, перевіряється поетапно та безпосередньо коментується студентом. Необхідно розуміти, які пакети використано, як закодовані змінні, які спостереження вилучено, чому та як обчислюється кожен показник. Якщо користувач не може пояснити функцію коду, результат не слід включати до роботи.

Реальні необезособлені дані учасників не передаються загальнодоступній системі ШІ. Для технічної консультації створюється синтетичний приклад із тією самою структурою змінних. Назви колонок, які розкривають чутливий (контекстний) зміст, також замінюються нейтральними позначеннями. Після отримання рішення код переноситься в контрольоване середовище та перевіряється на локальних даних.

Відтворюваність вимагає зберігати версію коду, параметри, журнал очищення даних, програмне середовище та декларацію участі ШІ. Згенерований фрагмент коду не знімає вимоги до документування, а навпаки, через можливу нестабільність відповідей потрібно точніше фіксувати, який варіант було використано і які зміни внесено.

Інтерпретація статистичного результату залишається авторською. Система ШІ може правильно пояснити загальний зміст коефіцієнта, але перебільшити причинність або практичну значущість, тому студент має співвідносити ефект із дизайном, довірчим інтервалом, якістю вимірювання, розміром вибірки та обмеженнями дослідження.

Етап	Допустима допомога	Обов'язкова перевірка
Пошук	Ключові слова і варіанти запиту	База, джерело, повний текст, метадані
Дизайн	Перелік можливих підходів	Відповідність питанню, етика, здійсненність
Інструменти	Попередній перелік методик	Адаптація, психометрика, ліцензія, процедура
Аналіз	Пояснення і чернетка коду	Припущення, обчислення, відтворюваність
Інтерпретація	Альтернативні пояснення	Дизайн, сила доказів, обмеження

4.4. Наукове авторство, публікації та рецензування

Система ШІ не може бути автором наукової роботи, оскільки не несе відповідальності, не підтверджує конфлікт інтересів і не може гарантувати цілісність матеріалу. Відповідальність за точність, оригінальність, посилання і дотримання політики видання зберігають тільки люди-автори. Використання генеративного інструменту описується відповідно до вимог журналу, конференції або закладу, часто в методах, примітці чи окремій декларації (Ohio Psychological Association, 2025; European Association of Science Editors, 2026; Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2025; Wager & Kleinert, 2011a, 2011b).

Неопублікований рукопис, отриманий для рецензування, є конфіденційним. Тому його не можна завантажувати до зовнішньої системи ШІ для створення рецензії або резюме без прямого дозволу редакції та безпечного договору щодо обробки. І те саме стосується заявок, дисертацій,

кваліфікаційних робіт і матеріалів колег, доступ до яких надано для оцінювання (Committee on Publication Ethics, 2019; Kleinert & Wager, 2011).

Підготовка анотації або назви за допомогою ШІ можлива тільки згідно з правилами відповідного видання. Автор перевіряє, чи анотація точно відображає мету, методи, вибірку, результати та висновки. Генеративна система схильна робити текст більш категоричним і може додати твердження, яких немає в результатах.

Переклад наукового тексту також потребує авторського контролю. Особливу увагу слід приділяти назвам методик, конструктів, статистичним термінам, ступеню впевненості та відмінностям між клінічною та повсякденною лексикою. Якщо переклад виконується зовнішнім сервісом, оцінюється можливість передавання неопублікованого або конфіденційного матеріалу за попередньою згодою всіх сторін.

5. ШІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ПСИХОЛОГА

5.1. Загальні межі професійного використання

Професійна підготовка студента передбачає засвоєння правил, за якими технологія лише підтримує роботу фахівця в межах компетентності та не підміняє його психологічного судження. Навіть високоякісний інструмент ШІ не усуває потребу встановлювати контакт, збирати дані, розуміти контекст, оцінювати ризики, обговорювати альтернативи та нести відповідальність за рішення (World Health Organization, 2021).

Значущість людського контролю зростає разом із можливими наслідками помилок. Створення загальної пам'ятки про гігієну сну має нижчий ризик, ніж оцінювання суїцидальних намірів. Підбір нейтральних формулювань для листа відрізняється від формування діагностичного висновку. Рішення про використання ШІ має враховувати чутливість даних, доказовість інструменту, можливість перевірки, право клієнта знати про використання ШІ та наявність безпечної альтернативи.

Студент використовує ШІ у практико-орієнтованих завданнях лише під правилами викладача, керівника практики або супервізора. Реальні клієнтські випадки не вводяться до загальнодоступних систем ШІ. Якщо заклад упровадив спеціалізований захищений інструмент ШІ, тоді студент повинен пройти навчання, знати його межі та діяти в межах наданого доступу.

АРА рекомендує оцінювати те, як система була валідизована, на яких даних навчалася, чи оприлюднено показники точності, як зберігаються дані та де встановлено точки людського втручання. Психолог має припинити використання, якщо виникають проблеми безпеки або систематична дезінформація. Клієнтові надається можливість поставити запитання і, де це можливо, відмовитися від окремої ШІ-підтримуваної процедури (American Psychological Association, 2025).

5.2. Психоедукаційні матеріали та комунікація

Система ШІ може створювати чернетки інформаційних матеріалів, адаптувати складність викладу та пропонувати приклади. Психолог або студент під супервізією визначає мету, цільову аудиторію, доказову основу і межі матеріалу. Чернетка перевіряється на точність, відсутність стигматизувальної мови, відповідність культурному контексту та наявність належних застережень.

Психоедукація не повинна перетворюватися на індивідуальну рекомендацію без оцінювання. Загальний матеріал може описувати ознаки стресу та способи самодопомоги, але не має повідомляти читачеві, що в нього певний розлад. Якщо описуються кризові стани, додаються перевірені маршрути звернення по допомогу та чітко позначаються межі інформаційного матеріалу.

Адаптація тексту для різного рівня грамотності є корисною функцією, однак спрощення не повинно змінювати зміст самого тексту. Після редагування перевіряються терміни, числові рекомендації, протипоказання та твердження про ефективність. Для матеріалів, орієнтованих на дітей, військовослужбовців, людей з інвалідністю або осіб у кризі, необхідна оцінка фахівця, компетентного у відповідній сфері. Чернетки електронних листів або повідомлень можуть створюватися без клієнтських подробиць. До запиту не вводяться ім'я, діагноз, зміст сесії чи інші можливі ідентифікатори. Фінальне повідомлення перевіряється на професійні межі, тон, точність домовленостей і ризик ненавмисного розкриття інформації.

5.3. Консультування, психотерапевтична взаємодія та цифрові сервіси

Терапевтична взаємодія ґрунтується на професійній присутності, спостереженні, спільному розумінні проблеми та відповідальній адаптації

втручання. Автоматизована, згенерована відповідь може бути доступною між сесіями, однак вона не відтворює повноцінний альянс і може пропустити невербальні ознаки, суперечності або зміну ризику. EFPA звертає увагу на збіднення комунікації в цифровому середовищі та необхідність компенсувати його вибором каналу, технічними налаштуваннями і додатковою обережністю під час оцінювання ризиків (European Federation of Psychologists' Associations, 2023).

Якщо спеціалізований ШІ-інструмент використовується як частина послуги, клієнтові пояснюють його роль, можливості, обмеження, ризики, спосіб обробки даних і альтернативи. Згода на використання ШІ має бути конкретною та добровільною. Психолог визначає, у яких ситуаціях система ШІ передає взаємодію людині, як реагує на кризовий зміст і хто контролює якість.

Студент не повинен рекомендувати загальнодоступний чатбот як заміну терапії, особливо людині з високим ризиком, тяжкими симптомами або обмеженою здатністю критично оцінювати відповіді. Якщо цифровий ресурс пропонується як додатковий засіб, оцінюються його доказовість, приватність, доступність, мова, вікові обмеження та порядок отримання допомоги у разі погіршення стану. Використання ШІ для аналізу запису сесії потребує захищеної інфраструктури, належної правової підстави, прозорості згоди та перевірки умов постачальника. Загальнодоступна система ШІ не є місцем для зберігання аудіо, транскриптів або нотаток. Навіть за наявності спеціалізованого рішення психолог перевіряє резюме, оскільки згенерована транскрипція може втратити заперечення, викривити зміст, контекст або загубити авторство репліки.

Заборонена підміна. ШІ не приймає остаточних рішень про діагноз, кризовий ризик, план втручання, припинення допомоги або направлення клієнта.

5.4. Психодіагностика та психологічне оцінювання

Психологічне оцінювання інтегрує запит, анамнез, спостереження, інтерв'ю, результати методик і контекст. Згенерований звіт є одним із можливих інформаційних елементів і не повинен сприйматися як індивідуальний висновок. Психолог перевіряє валідність процедури для конкретної людини, суперечності між джерелами та альтернативні пояснення включно з контекстом обставин.

Використання ШІ для підрахунку балів можливе лише за надійної перевіреної реалізації, дотримання ліцензійних умов і захисту даних. Студент повинен вміти відтворити підрахунок за керівництвом і помітити неможливе, викривлене значення. Передавання тестових відповідей у публічний чатбот є неприйнятним через конфіденційність, ризик помилкової інтерпретації та можливе порушення захисту тестових матеріалів.

Генерування стимулів або пунктів методики не забезпечує психометричної якості як такої. Навіть граматично чіткі пункти можуть мати зміщений зміст, подвійне питання, соціально бажане формулювання або нерівну складність. Розроблення інструменту потребує ще теоретичної специфікації, експертної оцінки, пілотування та обов'язково емпіричної перевірки.

Під час дистанційного оцінювання потрібно встановити, чи валідизовано методику для відповідного формату. EFPA застерігає, що методи, розроблені для очної роботи, не можна автоматично переносити в онлайн формат. Додатковими питаннями є ідентифікація клієнта, приватність приміщення, стороння допомога, технічні перерви та контроль умов проведення (European Federation of Psychologists' Associations, 2023).

У навчальному завданні ШІ може допомогти створити вигаданий протокол для відпрацювання інтеграції даних, якщо викладач перевірів його внутрішню узгодженість. Студент формулює висновок самостійно,

позначає межі, утримується від надмірної категоричності та вказує, які додаткові дані потрібні. Мета вправи полягає у розвитку професійного судження.

5.5. Адміністративні записи та професійна документація

Адміністративні завдання часто сприймаються як зона низького ризику, однак записи психолога містять доволі чутливу інформацію. Автоматичне створення нотатки за сесією може зменшити витрати часу, проте потребує захищеної системи, згоди, визначеної політики зберігання та ретельної перевірки. Помилка в документації може впливати на подальшу допомогу, страхові або юридичні процеси.

Для навчання студент може редагувати вигадану нотатку, створений без реальних даних. Він перевіряє розмежування спостереження та інтерпретації, мінімально необхідний обсяг інформації, професійну мову та відповідність меті документа. Система ШІ може підказати структуру, але не визначає, що має бути включено згідно з локальними вимогами.

Листи, довідки та висновки мають створюватися суто фахівцем, який володіє необхідною інформацією та має такі повноваження. ШІ може підтримати мовне оформлення деперсоналізованого шаблону. Введення реальних даних і автоматичне формулювання клінічних тверджень у загальнодоступній системі неприйнятні (заборонені).

Політики та інструкції, згенеровані ШІ, перевіряються за чинними нормативними документами. Система може змішувати юрисдикції або посилатися на нечинну норму. Офіційне введення матеріалу в дію передбачає людську експертизу та затвердження в установленому порядку.

5.6. Навчальні кейси, супервізія та професійна рефлексія

Система ШІ також придатна для створення варіативних навчальних ситуацій, якщо вони не імітують реальну супервізію. Викладач може задати

тип проблеми, контекст, етичну дилему та рівень складності, а потім перевірити кейс на реалістичність. Студент аналізує дані, визначає пропущену інформацію, формулює межі компетентності та аргументує рішення.

Рольовий діалог корисний для тренування відкритих запитань, відображення емоцій або психоедукації. Система не оцінює готовність студента до самостійної практики. Зворотний зв'язок зі складних професійних навичок має надавати викладач або супервізор, здатний врахувати всі компетентності, невербальну поведінку, етичний контекст і наслідки інтервенції.

Реальний випадок не передається системі ШІ для супервізійної поради. Деперсоналізація має бути достатньою, а її прийнятність визначається правилами практики та самим супервізором. Якщо суттєві деталі неможливо вилучити без втрати змісту, обговорення проводиться в захищеному професійному форматі відповідно без ШІ.

Професійна рефлексія може підтримуватися запитаннями системи ШІ, але не повинна ставати оцінюванням особистості студента. Доцільний запит просити допомогти розглянути альтернативні пояснення власної реакції або сформулювати питання для обговорення із супервізором. Висновки про професійну придатність, травматичний досвід або психічний стан в жодному разі не делегуються чатботу.

Професійне завдання	Можлива роль ШІ	Межа
Психоедукація	Чернетка і варіанти складності	Перевірка доказів, мови, ризиків і застережень
Консультування	Спеціалізована допоміжна функція за згодою	Людський контакт, рішення і відповідальність
Психодіагностика	Технічний підрахунок у валідизованій системі	Інтеграція даних і висновок психолога
Документація	Структура або захищена автоматизація	Конфіденційність і перевірка кожного запису
Супервізія	Вигадані кейси та питання для рефлексії	Супервізія проводиться компетентною людиною

6. КОНФІДЕНЦІЙНІСТЬ, ЗАХИСТ ДАНИХ І ВИБІР ІНСТРУМЕНТУ

6.1. Які дані не можна передавати загальнодоступним системам

Перед введенням запиту студент має класифікувати інформацію. До персональних даних належать відомості, за якими особу можна визначити прямо або опосередковано. Чутливий психологічний контекст може розкриватися через поєднання непрямих характеристик, навіть якщо ім'я вилучено. Вік, рідкісна професія, населений пункт, конкретна бойова подія, склад сім'ї та точна дата звернення разом можуть зробити випадок легко впізнаваним.

До загальнодоступної системи не вводяться записи консультацій, аудіо чи відео сесій, відповіді на психодіагностичні методики, медична інформація, контактні дані, фотографії документів, службові записи, неопубліковані дослідницькі дані та матеріали, отримані для рецензування. Заборона стосується також прохання «лише виправити стиль», оскільки характер операції не змінює факту її передавання.

Псевдонімізація, за якої ім'я замінюється кодом, не дорівнює повній анонімності. Якщо таблицю відповідності можна відновити або набір характеристик залишається унікальним, дані все ще потребують захисту. Для навчального запиту безпечніше створити синтетичний приклад, який відтворює структуру проблеми без історії конкретної людини.

Матеріали психологічних тестів також можуть мати обмежений доступ. Передавання повного тексту завдань або ключів сторонньому сервісу здатне порушити інтелектуальну власність і тестову безпеку інструмента. Для технічного запитання використовується умовний приклад або фрагмент, щодо якого є дозвіл, без розкриття захищеного змісту.

Категорія	Приклад	Рішення
Відкриті загальні дані	Загальне визначення, опублікована статистика з посиланням	Можна використовувати після перевірки джерела
Навчальні синтетичні дані	Вигаданий кейс без зв'язку з реальною особою	Можна за правилами завдання і з позначенням
Персональні дані	Ім'я, контакти, дата народження, фото, місце роботи	Не вводити до загальнодоступної системи
Чутливі психологічні дані	Симптоми, травма, діагноз, результати тестів, зміст сесії	Не вводити без спеціальної правової й технічної підстави
Конфіденційні матеріали	Неопублікований рукопис, рецензія, закриті завдання	Не передавати без прямого дозволу та захищеного середовища

6.2. Деперсоналізація та принцип мінімізації

Принцип мінімізації вимагає використовувати найменший обсяг інформації, достатній для завдання. Якщо потрібно перевірити структуру нотатки, то реальна історія клієнта зайва. Якщо метою є написання коду для кореляційного аналізу, то достатньо синтетичної таблиці з нейтральними змінними. Зменшення обсягу даних знижує наслідки помилки та полегшує контроль.

Деперсоналізація виконується до введення даних у систему ШІ. Вилучаються прямі ідентифікатори, узагальнюються дати, географія, професія та рідкісні події. Перевіряється, чи можна впізнати людину з контексту. Якщо збереження ключових деталей робить повторну ідентифікацію вірогідною, тоді матеріал в жодному разі не використовується.

Синтетичний випадок не повинен бути «замаскованою» версією реального клієнта. Безпечний навчальний кейс комбінує типові ознаки, змінює структуру подій і не відтворює унікальну історію конкретної

людини. Викладач або супервізор може перевірити, чи достатньо віддалений матеріал від реальної практики.

Мінімізація стосується також запиту. Системі не потрібно повідомляти назву установи, групу, прізвище викладача або інші деталі, якщо вони не впливають на кінцевий результат. Користувач формулює абстрактну задачу і залишає контекст локально.

6.3. Критерії вибору ШІ-інструменту

Вибір інструменту починається з мети. Функція має бути необхідною для конкретного завдання, а очікувана користь повинна перевищувати можливі ризики. Наявність популярного бренду або привабливого інтерфейсу не підтверджує придатність для психологічної роботи.

Для освітнього використання перевіряються умови зберігання запитів, можливість відмовитися від використання даних для навчання, вікові обмеження, налаштування приватності, доступ до журналу історії та спосіб видалення. Для професійного застосування потрібна значно глибша оцінка, а саме правова підстава, договірні гарантії, шифрування, контроль доступу, місце зберігання, резервування, аудит, повідомлення про інциденти та можливість припинити обробку на будь-якому етапі.

Доказовість оцінюється за оприлюдненою інформацією про розроблення, навчальні дані, цільову популяцію, показники точності та незалежну перевірку. Загальна заява «створено для ментального здоров'я» не є доказом клінічної ефективності. Якщо система використовується для оцінювання або рекомендацій, потрібно знати, для кого її перевірено та які помилки вона робить.

Професійна компетентність користувача включає навчання роботі з інструментом, розуміння обмежень і готовність розпізнати неправильний результат. АРА наголошує на постійному моніторингу та продовженні освіти, а EFPA рекомендує навчання з цифрової безпеки та регулярний

перегляд практик у зв'язку зі змінами технологій (American Psychological Association, 2025; European Federation of Psychologists' Associations, 2023).

Уточнювальні питання для самоперевірки вибору інструменту:

- Яку конкретну проблему вирішує інструмент і чи існує безпечніша альтернатива?
- Які дані система отримує, зберігає, передає або використовує для подальшого навчання?
- Чи є можливість вимкнути історію, обмежити обробку та видалити дані?
- Для якої популяції інструмент розроблено й перевірено?
- Які відомі помилки, обмеження та ризики упередженості?
- Де встановлені точки обов'язкового людського контролю?
- Хто відповідає за інцидент і як повідомляються користувачі?
- Чи може студент або психолог пояснити клієнтові роль інструменту зрозумілою мовою?

6.4. Інформована згода та право на альтернативу

Інформована згода має передувати суттєвому використанню ШІ у психологічній послугі. Клієнтові повідомляють назву або тип інструменту, мету, характер даних, спосіб роботи, потенційні переваги, обмеження, ризики та можливі альтернативи. Інформація подається відповідно до віку, мови, культурного контексту і здатності людини приймати рішення.

Загальна фраза про «використання цифрових технологій» недостатня, якщо система ШІ аналізує сесію або впливає на рекомендацію. Згода має охоплювати конкретну функцію. Клієнт повинен знати, до кого звернутися із запитанням, як відкликати згоду і що відбудеться після відмови. АРА

рекомендує, де це можливо, пропонувати неавтоматизовану альтернативу та пояснювати її доступність (American Psychological Association, 2025).

Під час роботи з дітьми або іншими вразливими клієнтами перевіряються законні підстави згоди, участь представника, здатність дитини висловити ставлення та додаткові гарантії. Цифровий канал не зменшує стандарт захисту. EFPA наголошує, що запобіжні заходи мають бути не нижчими, ніж під час очної роботи (European Federation of Psychologists' Associations, 2023).

Згода не виправдовує використання інструменту, який не є безпечним або валідним. Відповідальність за професійний вибір зберігається за психологом. Так само студент не може посилатися на дозвіл учасника практики, якщо політика установи забороняє передавання даних зовнішнім сервісам.

7. ПЕРЕВІРКА ТОЧНОСТІ, УПЕРЕДЖЕНЬ І ПРОФЕСІЙНИХ РИЗИКІВ

7.1. Фактичні помилки та «галюцинації»

Система ШІ створює правдоподібну відповідь і може заповнювати прогалини вигаданими деталями. У психології типовими є неіснуючі джерела, неправильні автори методик, змішані критерії, неточна кількість пунктів шкал, хибні порогові бали та перебільшена ефективність втручання. Помилка стає небезпечнішою, коли користувач сприймає впевнений тон як ознаку надійності та точності.

Перевірка здійснюється за типом твердження. Бібліографічні відомості звіряються на сторінці журналу або в надійній базі. Опис методики перевіряється за керівництвом і публікацією про адаптацію. Діагностичні критерії звіряються з офіційним джерелом. Нормативна вимога перевіряється за чинним документом. Статистичне число порівнюється з таблицею або кодом.

Відсутність помилки в одному фрагменті не підтверджує надійність усієї відповіді. Перевіряються всі твердження, які впливають на висновок. Якщо верифікація неможлива, інформація вилучається або прямо позначається як непідтверджена гіпотеза, яка не використовується для рішення.

Просити систему «перевірити себе» недостатньо. Повторна відповідь може відтворити ту саму помилку або створити нове обґрунтування. Верифікація потребує незалежного джерела, обчислення або компетентної людини.

7.2. Упередження, культурна релевантність і справедливість

Результат системи відображає склад навчальних даних, рішення розробників і спосіб формулювання запиту. Якщо певні групи представлені

недостатньо, точність може відрізнятись. У психологічному контексті це здатне проявлятися через стереотипні припущення про стать, вік, етнічність, інвалідність, військовий досвід, сімейний статус або соціально-економічне становище.

Перевірка упередженості включає пошук необґрунтованих узагальнень, різних стандартів для подібних випадків і пропущених альтернатив. Корисно змінити демографічну характеристику в синтетичному кейсі та порівняти рекомендації. Розбіжність не завжди означає дискримінацію, однак потребує пояснення через релевантні клінічні або контекстуальні фактори.

Український контекст може бути недостатньо представлений у глобальних моделях. Система ШІ може не враховувати наслідки війни, особливості системи допомоги, мовні нюанси та локальні професійні стандарти, відповідно до чинного законодавства. Студент перевіряє, чи можна переносити рекомендацію, та віддає пріоритет українським нормативним документам і валідизованим для відповідної популяції джерелам.

Справедливість в освіті охоплює доступ. Університетське Положення вимагає єдиних критеріїв оцінювання незалежно від різного доступу студентів до зовнішніх ресурсів. Викладач має формулювати завдання так, щоб платна версія інструменту не створювала неправомірної переваги, а студент повинен використовувати лише дозволені ресурси (Київський національний університет імені Тараса Шевченка, 2026).

7.3. Автоматизаційне упередження та професійна декваліфікація

Автоматизаційне упередження виникає, коли користувач надає рекомендаціям системи ШІ більшої ваги, ніж іншим доказам, або не помічає проблему, якщо алгоритм її не позначив. Помилка дії полягає у виконанні неправильної рекомендації, а помилка бездіяльності виникає, коли

користувач не втручається через відсутність автоматичного сигналу. В популярних гайдлайнах цей ризик розглядається як одна з причин зберігати критичне професійне судження (Ohio Psychological Association, 2025).

Декваліфікація проявляється поступовою втратою здатності самостійно формулювати, аналізувати, інтерпретувати та приймати рішення. Студент, який постійно генерує плани та абзаци, може демонструвати готовий продукт без сформованої навички. У професійній сфері надмірна залежність від автоматичних, згенерованих звітів послаблює розуміння методик і впевненість у власному обґрунтованому рішенні.

Профілактикою є чергування режимів роботи. Частина завдань виконується без ШІ, щоб перевірити базову компетентність. Після використання системи ШІ студент пояснює результат своїми словами, відтворює ключові кроки та аналізує помилки. Викладач може запропонувати порівняти дві версії виконання або захистити рішення усно.

Професійний контроль потребує визначених точок зупинки. Якщо відповідь стосується ризику, діагнозу, прав клієнта, інтерпретації тесту або вибору втручання, рішення не переходить до реалізації без перевірки компетентною людиною. Автоматизація технічної частини ніяк не повинна приховувати зміст операції.

Крок перевірки	Контрольне запитання	Джерело підтвердження
Факт	Чи існує твердження і чи правильно передано його зміст?	Оригінальне джерело
Метод	Чи відповідає процедура даним, меті та припущенням?	Методичне керівництво, код, викладач
Контекст	Чи враховано популяцію, культуру, мову й обмеження?	Валідаційні дані та професійні стандарти
Ризик	Якої шкоди може завдати помилка або витік?	Етичний аналіз, політика установи
Внесок	Чи здатний автор пояснити й захистити результат?	Самостійне відтворення і рефлексія

8. ПРАКТИЧНІ СИТУАЦІЇ ТА ПРИКЛАДИ РІШЕНЬ

Ситуація 1. Пояснення складного поняття

Студент не розуміє відмінність між медіацією та модерацією і просить ШІ пояснити її на прикладі психологічного дослідження. Після відповіді він знаходить визначення у навчальному джерелі, перевіряє схему зв'язків і самостійно створює власний приклад.

Рішення є допустимим поза оцінюваним завданням або за відповідного рівня дозволу. Система ШІ виконує тільки тьюторську функцію, а студент перевіряє зміст і демонструє перенесення знання. Недопустимим варіантом було б скопіювати пояснення у контрольну роботу без дозволу та посилання.

Ситуація 2. Генерування есе

Для дисципліни встановлено перший рівень. Студент просить чатбот написати есе, змінює кілька формулювань і подає текст як власний. У декларації використання ШІ не згадується.

Дія порушує встановлений рівень і академічну доброчесність. Обсяг ручного редагування не відновлює особистий внесок, оскільки тезу, аргументацію і текст створила система ШІ. Правильна стратегія полягає у самостійному виконанні завдання з використанням лише прямо дозволених технічних функцій.

Ситуація 3. Пошук наукових джерел

Студент просить систему назвати десять статей про перинатальну самоефективність. Частина назв виглядає переконливо, але не знаходиться за DOI. Студент планує залишити їх у списку, оскільки «тема статей підходить».

Рішення є неприйнятним. Неіснуюче джерело становить фабрикацію незалежно від того, хто його згенерував. Доцільно попросити ШІ

сформувати англomовні ключові слова, виконати пошук у надійній базі, відкрити кожну публікацію та включити лише перевірені джерела.

Ситуація 4. Редагування власного тексту

За другого рівня студент надає власний абзац і просить визначити логічні розриви без переписування. Після відповіді він самостійно змінює структуру, перевіряє цитати та додає декларацію.

Використання відповідає обмежено дозволеному рівню. Внесок системи локальний, авторський контроль збережено, а спосіб застосування прозорий. У декларації варто зазначити, що ШІ використовувався для діагностики зв'язності, а текст редагувався самостійно.

Ситуація 5. Аналіз дослідницьких даних

Студент завантажує до публічного чатбота таблицю з віком, населеним пунктом, військовим підрозділом, діагностичними показниками та електронними адресами учасників, щоб отримати код аналізу.

Дія неприйнятна через передавання персональних і чутливих даних. Слід припинити роботу, повідомити відповідальну особу відповідно до процедури реагування та оцінити наслідки. Для отримання коду створюється синтетична таблиця з нейтральними змінними, а аналіз реальних даних виконується в контрольованому середовищі.

Ситуація 6. Психоедукаційна пам'ятка

Під час практичного заняття студент просить ШІ створити чернетку пам'ятки про базові навички стабілізації для дорослих. Реальні клієнтські дані не використовуються. Студент перевіряє рекомендації за навчальними матеріалами, вилучає категоричні обіцянки, додає межі застосування та передає текст викладачеві.

Використання може бути допустимим за другим або третім рівнем. Публікація матеріалу без перевірки була б ризикованою, оскільки система може подати універсальну пораду без протипоказань або маршруту допомоги. Фінальне схвалення належить компетентному фахівцеві.

Ситуація 7. Інтерпретація психодіагностичного протоколу

Студент вводить повний протокол реального клієнта та просить чатбот сформулювати діагноз та рекомендації. Ім'я замінено ініціалами, але залишено вік, професію, місце проживання та унікальну життєву подію.

Дія неприйнятна. Псевдонімізація не усунула можливість повторної ідентифікації, а діагностичне рішення передано системі без належної валідності та людського контролю. Випадок обговорюється лише в захищеній супервізії. Для навчання може використовуватися окремо створений синтетичний протокол.

Ситуація 8. Автоматичний запис сесії

Психологічний центр пропонує систему, яка записує сесію та створює нотатки. Студент-практикант вмикає її, не повідомивши клієнта, оскільки доступ надано установою.

Наявність технічного доступу не замінює інформованої згоди та навчання. Потрібно перевірити політику установи, роль студента, правову підставу, умови зберігання, порядок доступу і можливість альтернативи. Без виконання цих умов запис не здійснюється.

Ситуація 9. Кризове повідомлення

У навчальному чатботі користувач пише про намір завдати собі шкоди. Студент вирішує дочекатися автоматичної рекомендації і не звертається до відповідальної особи.

Рішення є небезпечним. Кризові ознаки потребують негайного переходу до встановленого людського протоколу. Студент діє в межах своєї ролі, повідомляє супервізора або відповідального фахівця та не покладається на автоматичну класифікацію. Порядок реагування має бути визначений до впровадження цифрової системи.

Ситуація 10. Порівняння згенерованих відповідей

Викладач устанавлює третій рівень і просить студентів отримати відповіді двох систем на один вигаданий клінічний кейс, виявити фактичні помилки, упередження, пропущені дані та сформулювати власне рішення.

Завдання є прикладом педагогічно обґрунтованого використання ШІ. Результат навчання визначається якістю критичної оцінки, тоді як автоматична відповідь слугує матеріалом для аналізу. Студенти декларують інструменти, зберігають запити, не використовують реальних даних і захищають аналіз усно.

Ситуація	Статус	Вирішальна умова
Пояснення поняття	Дозволено за умовами курсу	Перевірка і самостійне застосування
Згенероване есе за рівня 1	Заборонено	Підміна оцінюваного результату
Неперевірені джерела	Заборонено	Ризик фабрикації
Локальний відгук за рівня 2	Дозволено	Авторська адаптація і декларація
Реальні дані в чатботі	Заборонено	Порушення конфіденційності
Психоедукаційна чернетка	Умовно дозволено	Професійна перевірка
Діагноз за протоколом	Заборонено	Високий ризик і делегування рішення
Запис без згоди	Заборонено	Відсутність прозорості правової підстави
Кризова автоматизація	Заборонено як єдина дія	Негайний людський протокол
Аудит двох систем	Дозволено за рівня 3	Синтетичний кейс і критичний аналіз

9. АЛГОРИТМ ВІДПОВІДАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ШІ

9.1. Алгоритм для студента

Перед кожним використанням доцільно пройти послідовність із восьми рішень. Вона допомагає перевести загальне етичне правило у конкретну дію та зменшує ризик імпульсивного введення даних. Якщо на будь-якому етапі відповідь свідчить про заборону або неприпустимий ризик, робота з системою ШІ має припинятися.

1. Визначити навчальну або професійну мету та продукт, за який відповідатиме студент.
2. Перевірити рівень дозволу у робочій програмі, завданні або вказівках викладача.
3. З'ясувати, чи містить матеріал персональні, чутливі, конфіденційні або захищені дані.
4. Обрати мінімальний безпечний обсяг контексту або створити синтетичний приклад.
5. Сформулювати запит так, щоб ШІ підтримував виконання оцінюваної інтелектуальної дії, залишаючи її студентові.
6. Перевірити результат за незалежними джерелами, кодом, керівництвом або консультацією.
7. Внести власні зміни, зафіксувати рішення та вилучити непідтверджені елементи.
8. Задекларувати інструмент, мету, обсяг і спосіб перевірки відповідно до правил.

9.2. Чекліст перед поданням навчальної роботи

- рівень використання ШІ для завдання встановлено та дотримано;
- у роботі відсутні вигадані джерела, дані, цитати, результати або нормативні посилання;

- кожне джерело відкрито та перевірено, а твердження відповідає його змісту;
- згенеровані формулювання не замінюють особисту аргументацію та інтерпретацію;
- текст не містить персональних чи конфіденційних даних, переданих без підстави;
- студент може пояснити метод, логіку, код, таблиці та висновки без допомоги системи;
- декларація конкретно описує інструмент, мету, обсяг і перевірку;
- збережено необхідні логи або версії, якщо це передбачено завданням.

9.3. Чекліст професійної безпеки

- інструмент відповідає професійній меті та має достатню доказову основу;
- користувач пройшов навчання та розуміє типові помилки системи;
- дані обробляються в дозволеному захищеному середовищі;
- клієнт отримав зрозумілу інформацію та надав необхідну згоду;
- існує доступна альтернатива або пояснено наслідки відмови;
- визначено точки людського втручання та порядок кризового реагування;
- фінальне рішення приймає компетентний психолог;
- є процедура аудиту, повідомлення про інцидент і припинення використання.

10. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ

10.1. Контрольні запитання

1. Чим система ШІ відрізняється від пошукової системи та статистичного програмного забезпечення?
2. Чому переконливий стиль відповіді не підтверджує її достовірність?
3. Які функції можуть належати до технічних винятків за першого рівня?
4. У чому полягає авторська адаптація за другого рівня?
5. Які матеріали заборонено передавати загальнодоступному чатботу?
6. Чому псевдонімізація не завжди усуває ризик ідентифікації?
7. Як перевіряються бібліографічні відомості, запропоновані ШІ?
8. Які точки людського контролю потрібні під час психологічного оцінювання?
9. Чим автоматизаційне упередження відрізняється від звичайної технічної помилки?
10. Які елементи має містити декларація використання ШІ?
11. Чому інформована згода не робить невалідний інструмент прийнятним?
12. Як використати синтетичні дані для отримання допомоги з кодом?
13. Які ризики виникають під час автоматичного запису психологічної сесії?
14. Чому ШІ не може бути автором наукової публікації?
15. За яких умов вигаданий кейс є корисним для професійної підготовки?

10.2. Практичні завдання

Завдання 1. Оберіть тему з психології та самостійно сформулюйте коротке пояснення. Попросіть ШІ створити три уточнювальні запитання.

Після відповіді визначте, які елементи пояснення потребують перевірки, і виправте їх за навчальним джерелом.

Завдання 2. Створіть два запити для однієї мети: перший передає системі виконання всієї роботи, другий зберігає авторський внесок. Порівняйте результати та поясніть, чому другий варіант краще відповідає академічній доброчесності.

Завдання 3. Отримайте від ШІ перелік п'яти джерел за обраною темою. Перевірте існування, авторство, рік, DOI, журнал і відповідність заявленому висновку. Складіть таблицю виявлених помилок. Не включайте неперевірені джерела до навчальної роботи.

Завдання 4. На основі синтетичного набору змінних попросіть систему ШІ запропонувати статистичний метод. Визначте припущення, виконайте аналіз у контрольованому середовищі та порівняйте автоматичне пояснення з власною інтерпретацією.

Завдання 5. Проаналізуйте вигаданий випадок використання чатбота в психологічному центрі. Визначте дані, які обробляються, можливу користь, ризики, вимоги до згоди, точки людського контролю і критерії припинення використання.

Завдання 6. Підготуйте психоедукаційну пам'ятку з дозволенням залученням ШІ. Додайте декларацію, перелік джерел, опис перевірки та коротку рефлексію про зміни, внесені після професійної оцінки.

Завдання 7. Порівняйте відповіді двох систем на синтетичний кейс. Позначте фактичні помилки, необґрунтовані діагностичні припущення, стереотипи, пропущені дані та небезпечні рекомендації. Сформулюйте власний професійно обґрунтований висновок.

Завдання 8. Розробіть фрагмент політики для навчальної дисципліни за одним із трьох рівнів. Укажіть дозволені та заборонені дії, форму декларації, спосіб оцінювання особистого внеску та наслідки порушення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Положення про використання штучного інтелекту при реалізації освітніх програм у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, затверджене рішенням Вченої ради від 2.03.2026 р. (протокол № 8), введено у дію наказом ректора № 164-32 від 5.03.2026 р. URL: <https://senate.knu.ua/?p=3466>
- Положення про систему забезпечення академічної доброчесності у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, затверджене рішенням Вченої ради від 29.06.2026 р. (протокол № 15), введено у дію наказом в. о. ректора № 775-32 від 2.07.2026 р. URL: <https://senate.knu.ua/wp-content/uploads/2026/07/Положення-про-систему-забезпечення-академічної-доброчесності-в-КНУ.pdf>
- Положення про уповноважені органи та уповноважених осіб з питань академічної доброчесності Київського національного університету імені Тараса Шевченка, затверджене рішенням Вченої ради від 29.06.2026 р. (протокол № 15), введено у дію наказом в. о. ректора № 775-32 від 2.07.2026 р. URL: <https://knu.ua/pdfs/official/academic-integrity/Polozhennia-pro-upovnovazheni-orhany-ta-upovnovazhenykh-osib-z-pytan-akademichnoi-dobrochesnosti.pdf>
- Хартія академічної доброчесності Київського національного університету імені Тараса Шевченка, затверджена рішенням Вченої ради від 29.06.2026 р. (протокол № 15), введена у дію наказом в. о. ректора № 775-32 від 2.07.2026 р. URL: <https://senate.knu.ua/wp-content/uploads/2026/07/Хартія-академічної-доброчесності-КНУ.pdf>
- Етичний кодекс університетської спільноти Київського національного університету імені Тараса Шевченка, ухвалений Конференцією трудового колективу від 23.12.2024 р. (протокол № 2), набув чинності 1.01.2025 р. URL: <https://knu.ua/pdfs/official/ethical-code/Ethical-code-of-the-university-community.pdf>
- Політика щодо використання штучного інтелекту в редакційній діяльності наукового періодичного видання «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка». (2025). Координаційний центр із випуску серії наукових періодичних видань «Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка». URL: <https://sciencejournals.knu.ua/wp-content/uploads/2025/07/Polityka-shchodo-vykorystannia-SHI-v-redaktsiyniy-diialnosti.pdf>
- Рекомендації щодо відповідального впровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах вищої освіти. (2025). Міністерство освіти і науки України; Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2025/04/24/shi-v-zakladakh-vyshchoi-osvity-24-04-2025.pdf>

- Інструктивно-методичні рекомендації щодо запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах загальної середньої освіти. (2024). Міністерство освіти і науки України; Міністерство цифрової трансформації України. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/news/2024/05/22/Instruktyvno.metodychni.rekomendatsiyi.shchodo.SHI.v.ZZSO-22.05.2024.pdf>
- Про академічну доброчесність: Закон України від 18.12.2025 р. № 4742-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4742-20>
- Про авторське право і суміжні права: Закон України від 1.12.2022 р. № 2811-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20>
- Про вищу освіту: Закон України від 1.07.2014 р. № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
- Про захист персональних даних: Закон України від 1.06.2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
- Про освіту: Закон України від 5.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Про затвердження плану заходів з реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні на 2025-2026 роки: розпорядження Кабінету Міністрів України від 9.05.2025 р. № 457-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/457-2025-%D1%80>
- Ethical guidance for AI in the professional practice of health service psychology. (2025). American Psychological Association. URL: <https://www.apa.org/topics/artificial-intelligence-machine-learning/ethical-guidance-professional-practice.pdf>
- Guidelines for the use of artificial intelligence (AI) in psychology. (2025). Communication and Technology Committee of the Ohio Psychological Association. *The Ohio Psychologist*, 17. URL: https://cdn.ymaws.com/ohpsych.org/resource/resmgr/files/about/ctc/AI_Guidelines_2026.pdf
- Psychological services via the internet and other digital means: Recommendations for ethical practice. (2023). European Federation of Psychologists' Associations. URL: https://www.efpa.eu/wp-content/uploads/2023/04/psychological_services_via_internet_and_other_digital_means_-_recommendations_for_ethical_practice_april_2023_002.pdf
- Guidelines for using AI in creating EASE content (Version 1.0). (2026). European Association of Science Editors. URL: <https://ease.org.uk/wp-content/uploads/2026/05/Guidelines-for-using-AI-in-Creating-EASE-Content-V1-0.pdf>
- A short guide to ethical editing for new editors. (2019). Committee on Publication Ethics. DOI: <https://doi.org/10.24318/cope.2019.1.8>

- Guidance for editors: Research, audit and service evaluations. (2014). Committee on Publication Ethics. URL: <https://publicationethics.org/guidance/guideline/guidance-editors-research-audit-and-service-evaluations>
- Regulation (EU) 2024/1689 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). (2024). European Parliament; Council of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>
- UNESCO's recommendation on the ethics of artificial intelligence: Key facts. (2023). UNESCO. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000385082>
- Miao, F., & Holmes, W. (2023). Guidance for generative AI in education and research. UNESCO. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000386693>
- World Health Organization. (2021). Ethics and governance of artificial intelligence for health: WHO guidance. URL: <https://www.who.int/publications/i/item/9789240029200>
- Kleinert, S., & Wager, E. (2011). Responsible research publication: International standards for editors. In T. Mayer & N. Steneck (Eds.), Promoting research integrity in a global environment (pp. 317-328). Imperial College Press; World Scientific Publishing. URL: <https://publicationethics.org/media/621/download?attachment=>
- Wager, E., & Kleinert, S. (2011a). Responsible research publication: International standards for authors. In T. Mayer & N. Steneck (Eds.), Promoting research integrity in a global environment (pp. 309-316). Imperial College Press; World Scientific Publishing. URL: <https://publicationethics.org/media/620/download?attachment=>
- Wager, E., & Kleinert, S. (2011b). Responsible research publication position statements. In T. Mayer & N. Steneck (Eds.), Promoting research integrity in a global environment (pp. 305-307). Imperial College Press; World Scientific Publishing. URL: https://publicationethics.org/files/International%20standards_intro_for%20website_11_Nov_2011.pdf

ДОДАТКИ

Додаток А1

ДЕКЛАРАЦІЯ

про використання інструментів генеративного штучного інтелекту під час підготовки кваліфікаційної роботи

Я, _____, здобувач(ка) _____ рівня вищої освіти
Прізвище Ім'я По батькові Першого/другого

_____ факультету / навчально-наукового інституту
 Київського національного університету імені Тараса Шевченка, який/яка навчається за освітньою програмою «_____»
назва освітньої програми

Спеціальності _____, підтверджую, що під час підготовки
код і назва спеціальності

кваліфікаційної роботи на тему: «_____»
Назва кваліфікаційної роботи

інструменти генеративного штучного інтелекту _____.
використовувалися/не використовувалися

У разі використання інструментів генеративного штучного інтелекту під час підготовки роботи зазначається така інформація:

Назва інструменту (наприклад, ChatGPT)	Модель / версія, якщо відомо (наприклад, GPT-5 / GPT-4 / невідомо)	Мета використання (уточнення формулювань, мовне редагування, структурування тексту тощо)

Використання інструментів генеративного штучного інтелекту мало допоміжний характер.

Згенерований або запропонований такими інструментами контент не використовувався як самостійний результат кваліфікаційної роботи без критичного аналізу, перевірки, редагування та адаптації автором/авторкою.

Підтверджую, що:

- усі основні результати дослідження, проєктування, моделювання, програмної реалізації, аналізу або експериментальної перевірки отримані мною самостійно;
- використання інструментів штучного інтелекту не підміняло самостійного виконання кваліфікаційної роботи;
- згенерований або запропонований інструментами штучного інтелекту контент, у разі його використання, був критично проаналізований, перевірений, відредагований та адаптований мною;
- фактичні твердження, джерела, числові дані, посилання та результати перевірені мною самостійно.

Я усвідомлюю, що несу повну відповідальність за зміст, достовірність, обґрунтованість та коректність представлених у кваліфікаційній роботі результатів, висновків, текстових формулювань, ілюстративних матеріалів, посилань та інших складових роботи.

У разі використання інструментів штучного інтелекту їх застосування здійснювалося відповідно до вимог Положення про використання штучного інтелекту при реалізації освітніх програм у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

«__» _____ 20__ р. _____
Підпис Ім'я ПРИЗВИЩЕ здобувача/здобувачки

Додаток А2

Приклад короткої декларації про використання ШІ під час виконання академічного завдання

Декларація додається до академічного завдання, якщо під час його виконання використовувалася система ШІ, якщо викладач не встановив іншої форми звітування. Вона має стисло та конкретно відображати реальний внесок інструменту та спосіб перевірки результату.

Використання ШІ: ☐ не використовувався ☐ використовувався

Критерій	Інформація від студента
Інструмент	
Мета	
Етап або частина завдання	
Виконані операції	
Перевірка результату	
Особистий внесок	

Якщо ШІ не використовувався, достатньо позначити відповідний варіант. Якщо використовувався, усі поля таблиці заповнюються одним або кількома короткими реченнями.

Підтверджую, що наведена інформація є повною, результат перевірено, використання ШІ не підміняло мого особистого виконання академічного завдання, а відповідальність за поданий матеріал залишається за мною.

«__» _____ 20__ р. _____
Підпис Ім'я ПРИЗВИЩЕ здобувача/здобувачки

Додаток Б1

Конструктор безпечного запиту

Компонент	Що вказати	Приклад
Роль завдання	Допоміжна функція без делегування рішення	Постав уточнювальні запитання до мого плану
Контекст	Мінімальний синтетичний контекст	Вигаданий навчальний кейс дорослої людини
Мета	Навичка, яку тренує студент	Тренування первинного інтерв'ю
Обмеження	Що система не повинна робити	Не називай діагноз і не пропонуй готове втручання
Формат	Зручна структура відповіді	П'ять запитань із коротким поясненням мети

Додаток Б2

Матриця «дозволено – обмежено – заборонено»

Дія	Статус	Умова або причина
Пояснення терміна для самонавчання	Дозволено	Перевірка за навчальним джерелом
Створення запитань до власного конспекту	Дозволено	Відповіді формулює студент
План есе	Обмежено	Лише за рівня 2 або 3 з авторським вибором
Мовне редагування	Обмежено	Контроль змісту і правила дисципліни
Генерування оцінюваної відповіді за рівня 1	Заборонено	Недозволена допомога
Неперевірені джерела або дані	Заборонено	Фабрикація й дезінформація
Синтетичний кейс для навчання	Дозволено	Позначення вигаданого характеру
Реальний клієнтський випадок у публічному чатботі	Заборонено	Конфіденційність і повторна ідентифікація
Чернетка психоедукації	Обмежено	Професійна перевірка і відсутність персональних даних
Автоматичний діагноз або кризове рішення	Заборонено	Неприйнятна підміна психолога
Статистичний код на синтетичних даних	Обмежено	Покрокова перевірка і відтворюваність
Деклароване використання за рівня 3	Дозволено	Людський контроль і захист даних

Додаток В

Приклади безпечних запитів до систем штучного інтелекту

Наведені промпти є навчальними моделями. Перед їх використанням необхідно перевірити рівень застосування ШІ, встановлений викладачем для конкретного завдання, вилучити персональні, конфіденційні та захищені дані, а після отримання відповіді – перевірити результат. Позначки у квадратних дужках [] замінюються вигаданими, синтетичними або дозволеними для обробки відомостями.

Рівень 1 (повна заборона) – у межах оцінюваного завдання система ШІ не використовується. Наведені формулювання припустимі тільки для прямо дозволених технічних винятків або підготовки поза контрольним заходом. За відсутності такого дозволу запит до системи ШІ не вводиться.

№	Мета	Приклади безпечного запиту
1	Орфографічна перевірка без зміни змісту	«Перевір наведений мною текст лише на орфографічні та пунктуаційні помилки. Не перефразовуй речення, не змінюй терміни, аргументи або структуру. Подай перелік знайдених помилок у форматі “фрагмент – рекомендоване виправлення – правило”. Текст: []».
2	Технічна перевірка оформлення	«Перевір, чи однаково оформлені заголовки, скорочення, лапки, тире та числові позначення у наведеному фрагменті. Не редагуй зміст і не пропонуй нових формулювань. Поверни тільки список технічних невідповідностей із зазначенням місця».
3	Машинний переклад без створення нового змісту	«Переклади наведений авторський фрагмент англійською мовою максимально близько до змісту. Не додавай пояснень, прикладів, посилань або нових тверджень. Окремо познач терміни, для яких можливі два переклади, щоб остаточний варіант обрав автор».
4	Перевірка доступності документа	«Проаналізуй технічні ознаки доступності цього документа: наявність заголовків, альтернативного тексту, зрозумілих назв таблиць і достатнього контрасту. Не створюй навчального змісту. Подай тільки перелік технічних проблем і способів їх усунення».
5	Підготовка до навчання поза оцінюваним завданням	«Постав мені п’ять коротких запитань для самоперевірки за моїм конспектом. Не давай відповідей і не виконуй за мене жодного завдання. Після кожної моєї відповіді вкажи тільки тему, яку варто повторити. Конспект: []».
6	Пояснення інструкції до завдання	«Перефразуй організаційні вимоги цієї інструкції простішою мовою, не виконуючи самого завдання і не пропонуючи зміст відповіді. Виділи формат, обсяг, строк подання та критерії оформлення. Інструкція: []».

Рівень 2 (обмежено дозволене) – система ШІ підтримує окрему операцію, тоді як постановка проблеми, аргументація, добір рішення та фінальне формулювання залишаються за студентом. Спосіб використання декларується.

№	Мета	Приклади безпечного запиту
1	Уточнення власного плану	«Постав мені до семи уточнювальних запитань до мого плану, які допоможуть виявити логічні прогалини. Не переписуй план і не пропонуй готової структури. Після моїх відповідей

		узагальни тільки питання, які залишилися невирішеними. План: []».
2	Аудит логіки авторського абзацу	«Проаналізуй мій абзац і познач місця, де теза не підтримана аргументом, перехід є різким або термін використано без визначення. Не переписуй текст. Для кожної проблеми сформулюй запитання, на яке авторові потрібно відповісти під час самостійного редагування».
3	Пошукові терміни для роботи з базами даних	«На підставі моєї теми запропонуй українські та англійські ключові слова, синоніми та логічні комбінації для пошуку в наукових базах. Не вигадуй публікацій, авторів або DOI. Результати пошуку та релевантність джерел я перевірю самостійно. Тема: []».
4	Порівняння теоретичних підходів	«Запропонуй критерії, за якими доцільно самостійно порівняти [підхід А] і [підхід Б]. Не формулюй висновку про перевагу одного з них і не приписуй авторам неперевірених тверджень. Познач, які відомості потрібно звірити з першоджерелами».
5	Перевірка методологічного рішення	«Постав критичні запитання до мого обґрунтування дизайну дослідження. Перевір узгодженість дослідницького питання, змінних, вибірки та плану аналізу. Не обирай дизайн замість мене. Наприкінці подай перелік рішень, які повинен обґрунтувати дослідник».
6	Допомога з кодом на синтетичних даних	«Поясни можливу причину помилки в цьому коді на наведеному синтетичному наборі даних. Не припускай, що назви змінних стосуються реальних людей. Покажи мінімальне виправлення, поясни кожний змінений рядок і запропонуй перевірки, які я маю виконати самостійно».
7	Створення навчального кейсу без готового рішення	«Створи повністю вигаданий навчальний кейс для тренування первинного інтерв'ю. Не використовуй реальних осіб, установ, точних адрес або унікальних подій. Не називай діагноз і не пропонуй план втручання. Додай суперечливі та відсутні дані, які студент має виявити самостійно».
8	Перевірка можливого упередження	«Проаналізуй мій деперсоналізований текст на стереотипні припущення щодо віку, статі, інвалідності, військового досвіду або соціального становища. Не роби висновків про конкретних людей. Для кожного ризикового фрагмента сформулюй нейтральне запитання для авторської перевірки».

Рівень 3 (переважно дозволене) – систему ШІ можна залучати на різних етапах виконання завдання. Всі результати перевіряються, суттєві рішення приймає людина, а запити, версії та внесені зміни документуються відповідно до вимог викладача.

№	Мета	Приклади безпечного запиту
1	Чернетка психоедукаційного матеріалу	«Створи чернетку пам'ятки про [тема] для [цільова аудиторія] обсягом до 500 слів. Використовуй тільки надані мною перевірені джерела. Не додавай діагностичних висновків, індивідуальних рекомендацій або гарантій результату. Познач твердження, які потребують професійної перевірки, та додай межі застосування матеріалу».
2	Порівняльний аудит	«Порівняй дві відповіді на один синтетичний психологічний кейс за критеріями фактичної точності, повноти, культурної

	відповідей двох систем	релевантності, упереджень і ризику шкоди. Не визначай діагноз. Для кожного висновку наведи фрагмент відповіді, а неперевірені твердження познач окремо».
3	Розроблення коду аналізу	«Створи код для [вид аналізу] на синтетичному наборі даних із такими змінними: [опис]. Додай перевірку припущень, обробку пропущених значень, коментарі до кожного етапу та спосіб відтворити результат. Не інтерпретуй результат як доказ причинності. Остаточний вибір методу та інтерпретацію здійснює дослідник».
4	Генерування пунктів авторської анкети	«Запропонуй початковий пул пунктів для вимірювання [] відповідно до наданої змістової специфікації. Уникай подвійних, навідних і оцінних формулювань. Не стверджуй, що пункти є валідними. Згрупуй їх за доменами та додай перелік питань для експертної оцінки й пілотування».
5	Моделювання професійного діалогу	«Зіграй роль учасника повністю вигаданої навчальної ситуації для тренування відкритих запитань. Не оцінюй професійну придатність студента та не давай клінічних рекомендацій. Після завершення діалогу познач приклади закритих, навідних і уточнювальних запитань без виставлення оцінки».
6	Структура презентації	«Запропонуй структуру презентації на 10 слайдів за наданим мною перевіреним текстом. Для кожного слайда вкажи основну тезу, потрібний доказ і доцільний тип візуалізації. Не вигадуй числових даних, цитат або джерел. Познач місця, де інформації недостатньо».
7	Аудит декларації використання ШІ	«Перевір мою декларацію використання ШІ на конкретність. Визнач, чи вказано інструмент, період, мету, операції, частини роботи, спосіб перевірки та авторський внесок. Не додавай відсутніх фактів. Сформулюй запитання, відповіді на які потрібні для доповнення декларації».
8	Проектування безпечного цифрового сервісу	«Проаналізуй опис вигаданого цифрового сервісу психологічної підтримки. Склади реєстр ризиків щодо даних, згоди, упереджень, доступності, кризового реагування та людського контролю. Не схвалюй сервіс для реального використання. Для кожного ризику вкажи доказ або документ, який має перевірити команда».

Іван ДАНИЛЮК

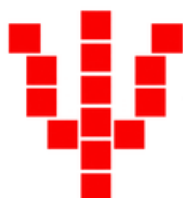
доктор психологічних наук,
професор, член-кореспондент НАПН
України, Заслужений працівник
освіти, декан факультету психології
КНУ імені Т. Шевченка

Артем БАРАТЮК

аспірант, асистент кафедри
психодіагностики та
клінічної психології

Методичні рекомендації покликані сформувати відповідальний підхід до використання ШІ у навчанні, наукових дослідженнях і професійній підготовці психолога. Адже технологія може бути потужним інструментом підтримки, але відповідальність за ухвалені рішення, їх обґрунтованість і наслідки завжди залишається за людиною.

Українська Психологічна Асоціація